

Otázka: Filosofie moderny

Předmět: ZSV - Filosofie

Přidal(a): sumshine

Stručně charakterizujte uvedené filosofické směry a podrobněji představte směr, který vás nejvíce zaujal.

Marxismus

ZAKLADATELÉ:

- Karl Marx
- Friedrich Engels
- Vladimír Iljič Lenin (vl. jm. Uljanov, 1870 - 1924)

Marxismus se tradičně dělí do tří částí:

- **filosofie** (dialektický a historický materialismus)
- **politická ekonomie** (hospodářská nauka, kritizující klasickou hospodářskou politiku Adama Smithe)
- **teorie vědeckého socialismu** (teorie a taktika mezinárodního dělnického hnutí)

Základem a spojujícím prvkem celého marxismu je filosofie. Je zároveň metodou i světovým

názorem, který se odvolává na vědecký pohled na svět)

- vývoj marxismu proběhl ve 2 směrech jako revizionistický socialismus sociálně demokratických stran (reviduje nutnost revoluce, přichází s myšlenkou po zvolných soc. reformech existující společnosti) jedním jako revoluční marxismus, který zvítězil v Rusku v roce 1917 (leninismus a stalinismus jsou jeho ideologickým rozvinutím)

Dialektický materialismus : čeho je moc, toho je příliš

Historický materialismus: bytí určuje vědomí

Pozitivismus

Pozitivismus je filosofický směr, který se začal formovat v polovině 19. století. Lze jej rozdělit na **francouzský**, kam řadíme Augusta Comteho a **anglický**, jehož zástupci jsou Jeremy Bentham, John Stuart Mill a Herbert Spencer. Pozitivismus se programově snaží omezit vědecké poznání na pouhý popis faktů – tedy toho, co je nám jednoznačně dáno ze zkušeností nebo předem připravených experimentů. Odmítá abstraktní spekulace (zejm. tradiční metafyziku) a dbá jen na průkazné zjišťování souvislosti mezi fakty. Vzorem pro práci ve všech typech věd, včetně humanitních, jsou přírodovědné metody pozorování a experimentu.

Směry v opozici ke scientismu

Nejvýznamnějšími směry jsou vitalismus Arthura Schopenhauera a filosofie života Friedricha Nietzscheho.

Voluntarismus

ARTHUR SCHOPENHAUER (1788 – 1860, Německo). Metafyzický voluntarismus (z lat. voluntas = vůle) je směr, který dává přednost **vůli před rozumem**. Tento problém rozebírá A. Schopenhauer ve svém stěžejním díle „Svět jako vůle a představa“ (1819). V návaznosti na Immanuela Kanta rozlišuje svět o sobě a svět pro nás, tedy takový, jak se nám jeví.

Celý svět je pouhou zpředmětnělou vůlí. Ta se projevuje ve čtyřech stupních:

- **v anorganické přírodě jako mechanická příčinnost**
- **u vegetativních (primitivních) forem organické přírody jako vzruchy**
- **u složitějších forem života jako neuvědomělé motivy jednání (pudy a instinkty)**
- **u člověka jako uvědomělé motivy (účely)**

V každém vyšším stupni projevu vůle jsou obsažené také všechny nižší, za všemi stojí jediná pravůle.

Filosofie života

FRIEDRICH NIETZSCHE (1844 - 1900, Německo).

NIHILISMUS (z lat. nihil = nic) se objevil na přelomu 18. a 19. století jako filosofický postoj cílevědomě popírající svět naší každodenní zkušenosti na základě skutečné nebo domnělé reflexe jeho podstaty. Ontologický nihilismus popírá existenci věcí, logický pravdu, gnoseologický možnost poznání, náboženský existenci bohů, etický závaznost morálních norem, politický stávající politický řád.

Nietzsche vyšel z kritiky křesťanství jako nihilistického výkladu světa, který je popřením hodnot života a snaží se jej překonat myšlenkou nového člověka (Übermensch = **Nadčlověk**), vedeného vůlí k moci.

Křesťanství podle Nietzscheho nihilistické náboženství, které popírá hodnotu života.

Vitalismus

- **HENRI BERGSON** (1859 - 1941)

Filosofie života se staví proti osvícenskému racionalismu a **jejím cílem je porozumění skutečnému „živoucímu“ životu, rozumem neuchopitelnému**. Tito myslitelé jsou „**akisté**“ (= pohyb, dění pro ně je víc než pouhé strnulé bytí), skutečnost je podle nich

organická (= opírají se o biologii a jejich filosofie je intuitivistická (= před rozumem dávají přednost intuici, tedy „vcitování se“).

Francouzský filosof a nositel Nobelovy ceny za literaturu (1928) Henri Bergson rozvinul koncepci života jako dynamického dění (la durée), hnaného životní silou (l'élan vital).

Pragmatismus

Směr, který vznikl ve 2. Pol. 19. stol. V USA a od počátku 20. století proniká také do Evropy. **Zakladatelem pragmatismu byl americký filosof a psycholog WILLIAM JAMES** (1842 – 1910, bratr známého spisovatele Henryho Jamese, své učení popsal v díle „Pragmatismus“).

Získal podnět k **pragmatickému myšlení** od svého krajana, matematika a logika Charlese Sanderse Pierce (1839 – 1914). Svou filosofii založil na pragmatické metodě (z řec. Pragma = jednání, konání, čin, přeneseně praxe): zkouškou každé teorie, nauky nebo víry je to, jaké má pro nás praktické důsledky. Tento náhled souvisí s americkým viděním světa, založeným na úspěchu a výkonu.

Novotomismus a Novoscholastika

- Novotomismus je směr navazující převážně na dílo Tomáše Akvinského. Jako je Akvinský nejvýznamnějším představitelem křesťanského myšlení středověku, je novotomismus nejvýznamnějším katolickým filosofickým učením moderní doby. Vznikl z potřeby církve vyrovnat se s novými vědeckými objevy a fakty ze života Tomáše Akvinského neznámými. Novotomisté uznávají dva prameny poznání: křesťanské zjevení (v bibli) a tomismus (opírající se o Aristotela).
- Pojem novoscholastika je o něco širší, v jejím rámci navazují křesťanští myslitelé také na sv. Augustina, Jana Dunse Scota a další.
- Význam novotomismu a novoscholastiky nespočívá ani tak v obnoveném vydávání významných děl křesťanské filosofie, jako spíš v pokusu přistoupit na vývoj moderní vědy. Římskokatolická církev tak ukazuje snahu oslavit také současného člověka.

- **Zástupci:**

- Jacques Maritain (1882 - 1973)
- Étienne Wilson (1884 - 1978)
- Metoděj Habáň (1899 - 1984)

Fenomenologie

- **EDMUND HUSSERL** (1859 - 1938)

Fenomenologie **považuje základ poznání přímý názor, intuici**. Tento filosofický směr vznikl v první polovině dvacátého století jako reakce na převládající scientismus, tedy názor přeceňující (resp. absolutizující) vědecký výklad světa. (Ve filosofii se projevuje zejm. jako pozitivismus, v přírodních vědách jako fyzikalismus, v psychologii jako asocianismus, reflexologie nebo behaviorismus, redukuje člověka na „černou skříňku“, do níž nevidíme, avšak můžeme měřit vstupy a výstupy.)

Fenomén znamená „jev“. Fenomenologie nemá podávat další, resp. jinou zprávu o světě, ale nabídnout metodu, jak nechat, aby se svět sám projevil. Fenomenolog neanalyzuje, neexperimentuje, nýbrž „prostě vidí“.

Filosofie existence

Filosofie existence rozlišuje tři základní pojmy:

- **Sein** (= bytí)
- **Zeit** (= čas, časovost)
- **Da-sein** (= tu-bytí, pobyt).

U zrodu filosofie existence stál po první světové válce německý filosof Martin Heidegger. Heidegger člověka nazývá Dasein (pobyt), což je odvozeno od toho, že člověk, jakožto jedinečné bytí, přebývá na tomto světě. Člověk je jediným tvorem, který si je schopen své bytí uvědomit. Vzhledem k tomu, že si svůj pobyt na zemi nevybral, ale byl do něj vržen, je zapotřebí, aby svůj život naplnil, převzal za něj plnou odpovědnost a prožil jej aktivně.

Karl Jaspers ji ještě doplnil o náboženskou dimenzi. Největší vliv však tato filosofie nezískala své teoretické podobě v meziválečném období, nýbrž po druhé světové válce pod názvem existencialismus popularizací v literatuře, zejm. francouzské (Sartre, Camus).

Filosofie existence v Německu:

- **Martin Heidegger** (1889 – 1976; dílo: „Básnický bydlí člověk“)
- **Karl Jaspers** (1883 – 1969)

Filosofická antropologie

- Vychází z reflexe člověka o sobě samém. Pojem se objevuje na konci 16. století (od té doby se používá k označení různých etických systémů), v 19. stol. se začíná profilovat jako samostatný obor (zpočátku má podobu speciálně vědeckého výzkumu člověka v souvislosti s rozvojem biologických věd o původu člověka, rasových teorií apod.)
- Všechny předchozí směry se tak či onak zabývaly člověkem, avšak chyběl jim komplexní pohled.
- Filosofická antropologie se pokusila o určení toho, co tvoří základní vlastnost člověka (tzv. antropinum), na základě výzkumu všech dispozic lidské existence: počínaje biologickým zakotvením a konče vztahem k Bohu.
- Hledané antropinum je ta vlastnost, s níž se člověk uvolňuje ze své přírodní předurčenosti (dokázané Darwinovou evoluční teorií). To rozšiřuje původní pohled na člověka jako součást přírody také o kulturní a sociální prostředí, které vytváří.
- Zaměřuje se na život jako celek, odkrývá tedy strukturu lidského celku (ne odděleně těla a duše).

- **Představitelé:**

- Max Scheler (1874 – 1928; dílo: „Místo člověka v kosmu“)
- Helmuth Plessner (1892 – 1985)
- Arnold Gehlen (1904 – 1976)

Filosofie jazyka

- Novopositivismus (a také jeho předchůdce – raný L. Wittgenstein) předpokládal, že lze najít takovou formu jazykového vyjadřování, která bude jednoznačná a využitelná napříč všemi způsoby jazykového vyjadřování.
- Význam jednotlivých výrazů by byl dán jejich shodou se skutečností.
- „Pozdní“ Wittgenstein však přišel s radikální změnou názoru: Význam jazykových prostředků není dán ani tak jejich jednoznačnou (a vždy platnou) shodou s realitou, jako spíš jejich využitím v konkrétní jazykové situaci. Rozumět výrazu znamená správně jej využít v komunikaci a vyvolat u adresáta výroku očekávanou odezvu. Význam jazyka je tedy vázán na celou situaci, v níž je určitá věta pronášena. Této situaci říká Wittgenstein „jazyková hra“.

Kritický racionalismus

- **Karl Raimund Popper:**

Vídeňský kroužek spoléhal na možnost verifikovat vědecké výroky jejich porovnáním se skutečností. verifikace (= potvrzení platnosti) však v sobě skrývá nebezpečí: často se jejím prostřednictvím potvrdí to, co chceme potvrdit, neboť přeceníme aspekty potvrzující naši domněnku a podceníme ty, co neodpovídají našemu očekávání.

Proto přišel rakousko-britský logik a filosof K.R. Popper s myšlenkou, že v skutku vědecký bude jen postup založený na falzifikaci (= popření). Platná je taková vědecká teorie, která momentálně (případně trvale) odolává falzifikaci. Popper tvrdí, že teprve za těchto podmínek je věda skutečně otevřená dalšímu vývoji a schopná přijmout nové, lepší argumenty.

Teorie dle Poppera mohou platit jako pravdivé jen tak dlouho, dokud se neprokážou jako nesprávné.

Postmoderna

Termín postmoderna **pochází z architektury**. Postmodernismus není pouze to, co následuje po moderně, ale zároveň existuje s ní a dotváří ji.

Je to společný termín pro více škol 20. stol. – **poststrukturalismus, dekonstruktivismus, neopragmatismus, nový skepticismus**. Základem postmoderní filosofie byl především strukturalismus.

- **Představitelé:**

- **Jean-Francois Lyotard** (1924 - 1998)
- **Gilles Deleuze** (1925 - 1995)
- **Michel Paul Foucault** (1926 - 1984)
- **Jacques Derrida** (1930 - 2004)
- **Richard Rorty** (1931)
- **Gianni Vattimo** (1936)
- **Wolfgang Welsch** (1946)